СТАТИИ /СТАТЬИ/ ARTICLES

Куйо Куев (София, България)

ПРОЛОЖНИТЕ ЖИТИЯ ЗА КИРИЛ И МЕТОДИЙ В ЛЕНИНГРАДСКИТЕ КНИГОХРАНИЛИЩА

Досега науката е отделяла твърде малко внимание на проложните жития за Кирил и Методий. Това се дължи вероятно на обстоятелството, че те отразяват съвсем накратко само някои данни от пространните жития и следователно тяхната осведомителна стойност е минимална. Значението им обаче трябва да се търси в друга посока — в утвърждаването на култа към двамата братя и популяризирането на този култ.

Извършеното досега във връзка с тези жития е съвсем малко и то се свежда до издаването на няколко преписа.

Доколкото ми е известно, за пръв път в науката бива обнародвано общото житие за двамата братя по препис от XIII в., сръбска редакция, от сбирката на Румянцев[1]. По-късно, но вече по друг препис — по Станиславовия пролог от 1330 г. — то бива издадено от Янко Шафарик[2], след това от И. И. Срезневски[3], а през 1931 г. и от Йорд. Иванов[4]. Изданието на Йорд. Иванов е снабдено с ценни встъпителни бележки.

През 1825 г. Михаил Погодин обнародва проложните жития за Кирил и Методий в руския превод на книгата на Йосиф Добровски за Кирил и Методий[5]. Това са сводни текстове, направени от Ал. Востоков, но тук обнародвани за пръв път: Кириловото житие е по препис в пролог от 1432 г. и по препис от 16 в. от сбирката на Румянцев; Методиевото житие е по препис в пролог от XV в. и по препис в пролог от 1590 г. също от сбирката на Румянцев. Както се вижда, тук се дава нов материал. Издадените от Погодин текстове после биват преиздадени от Ханка през 1841 г.[6]

През 1873 г. Йосиф Перволф обнародва проложните жития с паралелен чешки превод в Prameny dějn českých. Praha, 1873, с. 69—70. На с. IX той дава сведения за известните нему преписи от житията. Той познава онова, което вече е дадено в науката по-рано. Дадени са и редица разночетения:

[1] Калайдович, К. Іоаннъ, Экзархъ болгарский. М., 1824, с. 90.
[2] Гласник, XVI, 1863, 33—34. Дадена е и фотоснимка на текста.
[3] Сведения и заметки, № III, 1967, 16—17.
[4] Иванов, Йорд. Български старини из Македония. С., 1931, 288—290.
[5] Добровский, Йос. Кириллъ и Мефодий, славянские первоучители. М., 1825, 103—107.
[6] ПČČМ. Praha, 1841, 464—467.

общото проложно житие е на с. 69—70, Кириловото е на с. 71—73, а Методиевото на с. 74—75.

Значителна крачка напред в това отношение прави П. А. Лавров, който обнародва не само нови преписи (от Синодалната сбирка и от Успенския събор), но дава и редица нови разночетения[7]. Освен това дадените тук материали после лягат в основата на изданието на житията от Ал. Теодоров-Балан[8]. Балан обнародва: житието на Кирил (с. 34—37), житието на Методий (с. 38—41) и общото житие на двамата братя (с. 42—44). Фактическият материал е взет всецяло от Лавров, както е отбелязано. Балан само оформя по своему графически материала — разделя го на пет глави, съобразно които са разделени и разночетенията и бележките.

Както се вижда, досега науката не е направила много по отношение на издирването на нови преписи от проложните жития за Кирил и Методий. Тя не е направила много и по отношение на научната обработка на тези жития. В това отношение се стои на равнището, достигнато през XIX в. от Бодянски[9] и А. Воронов[10].

Имайки предвид това обстоятелство и приближаващата се 1100-годишнина от смъртта на Методий, сметнах за необходимо да потърся преди всичко нов фактически материал, който да хвърли нова светлина върху популярността на житията в старите славянски литератури. И наистина по време на едномесечната работа в Ленинград през февруари—март 1984 г. аз попаднах на редица нови преписи. Особено полезна се оказва работата в т. нар. Литературен музей при Пушкинския дом, където са събрани много ръкописи, някои от които нямат дори инвентарни номера. След Втората световна война Пушкинският дом в Ленинград започва да организира редица археографски експедиции по северните руски предели за събиране на ръкописи. Начело на това начинание застава ревностният медиевист Василий И. Малышев. В резултат на редицата експедиции досега тук са събрани около 10 000 ръкописа с различно съдържание. Ръкописите са подредени обикновено по териториалния принцип: Пинежкое собрание, Карельское собрание, Северодвинское собрание и т. н. В състава на Пинежкото събрание влизат онези ръкописи, които са намерени в областта на р. Пинега, десен приток на р. Северна Двина. На брега на р. Пинега се намира и гр. Пинега. В Северодвинската сбирка са ръкописите, намерени в областта на р. Северна Двина, която се влива западно от гр. Архангелск в Двинския залив на Бяло море. В Карелското събрание са ръкописите, намерени в областта между Бяло море, Ладожкото езеро, Онежкото езеро[11] и т. н.

Искам да отбележа, че тази богата сбирка засега е слабо позната и много малко използувана от учените.

Резултатът от досегашните проучвания е следният: докато пространното Кирилово житие ни е познато в около 50 преписа, то от проложното житие само в Ленинградските книгохранилища са намерени приблизително толкова; Методиевото пространно житие засега е познато по 15 преписа, а в Ленинград засега са намерени от проложното житие 34 преписа. Уверен съм, че

---

[7] Лавров, П. А. Материалы по истории возникновения древнейшей славянской письменности. Л., 1930, с. XXXII—XXXV, с. 100 сл.

[8] Теодоров-Балан, Ал. Кирил и Методи, II. С., 1934, 34—50.

[9] Бодянский, О. О времени происхождения славянских письмен. М., 1855, 65—78.

[10] Воронов, А. Главнейшие источники для св.св. Кирилла и Мефодия. Киев, 1877, 203—207. Срв. и Бильбасов, В. А. Кириллъ и Мефодий, II. Санкт-Петербург, 1871, с. 379 сл.

[11] Малышев, В. И. Древнерусские рукописи Пушкинского дома (Обзор фондов). М. — Л., 1965; Малышев, В. И. Усть-Цилемские рукописные сборники XVI—XX вв. Сыктывкар, 1960.

ако издирванията в това отношение продължат, ще се намерят още преписи. Вижда се, че според досегашните издирвания проложните жития за Кирил и Методий са много популярни в старорускатa книжнина. Новонамереният материал показва още, че проложните жития се поместват в пролозите под строго определени дати: под 14 февруари Кириловото житие, под 11 май Методиевото житие и под 25 август общото житие за двамата братя. Вижда се и това, че датата 11 май има дълга история и че началото ѝ се крие още в средновековието. За утвърждаването на деня 11 май като празник на двамата братя Кирил и Методий голяма роля изиграва книгата на Димитрий Ростовски (1651—1709) „Книга житий святыхъ", която става много популярна и от която черпят сведения и някои наши възрожденци. За пръв път денят 11 май като празник на солунските братя бива вписан у нас от Велко Радов Королеев през 1853 г. в книгата „Месецеслов или календар вечний"[12]. През 1857 г. пък пловдивският учител Йоаким Груев чрез „Цариградски вестник" проповядва денят 11 май да бъде празнуван във всички училища като всенароден празник на българската просвета, на българската култура. През следващите години идеята се възприема от редица училища и на 11 май стават големи тържества. Така именно от чисто църковен празник денят 11 май след 1857 г. става всенароден празник на българската просвета, на народното единство, на народната култура. Оттогава и до днес целият български народ тачи на 11 (24) май паметта на създателите на славянското писмо и на славянската писмена култура.

АРХЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ ЗА КИРИЛОВОТО ЖИТИЕ

1. Препис, поместен в т. нар. Прилуцки пролог от края на XIV в. за цяла година, около 600 листа голям формат, пергамент, полуустав в две колони, руско правописание. Писан е от монах Феодот в Прилуцкия манастир. Вж. Викторов, А. Опись рукописных собраний в книгохранилищах Северной России. СПб., 1890, с. 64—65. Манастирът е основан през втората половина на XIV в. от Димитрий Прилуцки (умр. 1392 г.) и се намира край гр. Вологда. Вж. Суворов, Н. Описание Вологодского Спасо-Прилуцкого монастыря. Вологда, 1884; Зверинский, В. Материал для историко-топографического исследования о православных монастырях в Российской империи. II. Материалы по щатам. СПб., 1892, 332—338 (№ 1174); Денисов, Л. И. Православные монастыри Российской империи. М., 1908, с. 119—183. Сега манастирът е музей. До края на XIX в. ръкописът е собственост на манастира. На 24 май 1900 г. Синодът решава ръкописът да бъде предаден на библиотеката на Санктпетербургската духовна академия. И действително през 1901 г. той вече е собственост на въпросната библиотека. Вж. Журнал заседаний совета Санктпетербургской духовной академии за 1899—1900 год., с. 283—284. Християнское чтение за 1900, с. 676—689; Родосский А., Рукописи и книги церковной печати, поступившие в библиотеку СПб. дух. академии в 1901 год. Християнское чтение, август, 1903. СПб., 1903, 247—258; Абрамович, Д. И. Спасо-Прилуцкий Пролог С.-Петербургской духовной академии, s. a, s. l. През 1919 г. ръкописите от Духовната академия биват пренесени в Публичната библиотека в Петроград (Ленинград), където и сега се намират. Въпросният ръкопис е под сигнатура: СПб. Д. А. I, II 264 (фонд 573). Прилуцкият пролог е единственият в Русия пълен препис на старославянския ръкописен пролог до Макариевата редакция (XVI в.).

[12] Теодоров-Балан, Ал. Кирил и Методи, II. С., 1934, 12—16.

Л. 274б—275: Въ тъ҃ дн҃ь памѧ҇т҇ прпбнаго о҃ца нашег҃о кюрлꙗ фнлософа оучнтель словѣньскаго.

Въ селуньстѣмь градѣ бѣ етеръ добророденъ мужь нменемь левъ. самомь сотнникъ. ѡ҇т҇ него же родн сѧ блжнын кюрлъ.

2. Савваитов препис. Поместен е в Пролог за първата половина на годината, XIV—XV в., съдържащ 122 л. 1°, едър полуустав в две колони, пергамент, руска редакция. Липсват редица части от ръкописа. Когато през 1841 г. в гр. Вологда горят редица ръкописи в Архиерейския дом, Павел Иванович Савваитов (1815—1895) успява да спаси ръкописа от пожара. Вж. Сборник статей, читанных в Отделении русского языка и словестности императорской Академии наук, т. V, вып. 1. СПб, 1868., с. 44; Бычков, И. А. Каталог собрания рукописей П. И. Савваитова, вып. I. СПб., 1900, с. 9. Сега ръкописът е в библиотеката „Салтыков-Щедрин" в Ленинград под сигнатура: F. I. 773. Почеркът много припомня почерка в Прилуцкия препис, който също е от Вологда.

Л. 108б—109: Въ тъ҃ дн҃ь памѧ҇т҇ прпбнаго о҃ца нашег҃о кюрлꙗ фнлософа. н оучтлꙗ словеньска҃.

В селуньстѣмь гра҆ бѣ етеръ прпбнъ мужь нмене҆ левъ. саном же сотнникъ ѡ҇т҇ него же родн сѧ блжнын кюрлъ. егда же бы҃ .г. лѣ҇т҇. отрочище. н вндѣ во снѣ., ꙗко нѣкын воевода собра всѧдневца. н повелѣ кюрлу ѡ҇т҇ всѣхъ нзбратн собѣ единну нмене҆ софню.

3. Пролог за декември—февруари от 1452 г., съдържащ 360 л. 1°, полуустав, пергамент, руска редакция. По-рано ръкописът е бил собственост на Кирило-Белозерския манастир, а сега е в Публичната библиотека в Ленинград под сигнатура: $\frac{№1}{1240}$ (Кирило-Белозерска сбирка). Прологът съдържа жития и памети.

Л. 293—296: Въ тъ҃ дн҃ь памѧть прпбнаго ѡц҃а нашего кнрлꙗ фнлософа оучтлꙗ словѣньскаго. нже преложн роуськоую грамотѣ съ греческые н кр҃тнль словѣны н болгары. епп҃а канаона града.

В селоуньстѣмь градѣ бѣ нѣкын благороденъ моужь, нменемь левъ, сано҆ же сѣтнникь. ѡ҇т҇ него же родн сѧ блжнын съ кнрль. егда же бы҃ .з. лѣть ѡтроча н в едно ѡ҇т҇ нощн вндѣ въ снѣ. ꙗко се нѣкын воевода, събра множьство дѣць благоѡбразны҃. н показа ѡтрокоу. повелѣ нзбратн единоу ѡ҇т҇ нних. ею же възлюбнть. ѡнь же вса ѡставль...

4. Пролог с поучения за септември—февруари, XV в., съдържащ 430 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция, без начало и край. Порано е собственост на Михаил Петрович Погодин (1800—1875), а сега се намира в Публичната библиотека в Ленинград под сигнатура: Погод. № 608. Вж. Иванова, Кл. Български, сръбски и молдо-влахийски кирилски ръкописи в сбирката на М. П. Погодин. С., 1981, с. 437.

Л. 425—426: В тон҃ дн҃ь памѧ҇т҇ прпбнаго о҃ца нашего кнрлꙗ фнлософа н оучнтелꙗ словѣньскаго.

В селоуньстѣмъ градѣ бѣ етеръ прпн. моу нменемь левъ. саном' же сотникъ w него родъ сѧ блжнын кирн егда бы семь лѣт wтрочищь. и внд'ѣ во снѣ.

5. Пролог с поучения за септември—февруари, XV в., съдържащ 449 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция, от сбирката на М. Погодин. Сега ръкописът е в Погодиновото събрание в ГПБ, Ленинград (Погод. № 613). Вж. Иванова, Кл. Българski, сръбски и молдо-влахийски кирилски ръкописи в сбирката на М. П. Погодин. С., 1981, с. 437.

Л. 449—450: Во тже днь прпбна w наше кюрн филосо вчтлѧ словеньскаго.

В селѳнстѣмъ градѣ бѣ етеръ добророденъ моу нменемъ левъ саномже сотникъ. w него же родн сѧ блжны кюрнлъ. егда бы .з. лѣт wтрочишь внд'ѣ во снѣ...

6. Пролог за септемврийското полугодие от 1481 г., съдържащ 563 л. 1°, полуустав в две колони, руска редакция. По-рано ръкописът е собственост на Ф. Толстой, а сега е в ГПБ, Ленинград (F. I. 311). Ръкописът е запазен добре.

Л. 518б—519: Въ тъ днь памать прпбнаго оца нашего кнрнла философа оучтлѧ словк.

Въ селоуньстѣмъ градѣ бе етеръ добророденъ мѫжь нменемъ левъ саномъ же сотникъ. w него же родн сѧ блжнын кнрнлъ.

7. Сборник от последната четвърт на XV в. (т. нар. Никифоров сборник) с допълнения, съдържащ 351 л. 4°, хартия, полуустав, руска редакция, разни почерци. Вж. Срезневский, В. И. Сведения о рукописях, печатных изданиях и других предметах, поступивших в рукописное отделение библиотеки Академии наук в 1902 год. СПб., 1903, с. 7—16. Сега ръкописът е в Академията в Ленинград под сигнатура: 45.11.16.

Л. 84б—86: Сѧw w кнрнлѣ филосwфѣ словеньскомъ, и оучнтелнн болгарьскwмъ.

Въ селоуньстѣмь градѣ бѣ етеръ дwбророденъ мѫжь нменемъ левъ. саномъ же сотникъ. w него ро сѧ блжнын кирн. ега же бы семн лѣтъ отрочишь, внд'ѣ вw снѣ. ако нѣкін воевода събра всѧ двца. и повелѣ кирнловн, w всѣхъ нзбратн себѣ еднноу. wн же нзбра себѣ нменемъ софью.

8. Пролог за септември—февруари, XV—XVI в., съдържащ 479 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция. Ръкописът е намерен след Втората световна война в областта на р. Пинега, а сега се намира в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград (Пинежкое собрание № 52).

Л. 435—436: В тон днь памать прпбнаго wца ншего кирнла философа, оучнтелѧ словенъскѧ.

В селоустѣмь градѣ бѣ етеръ доброродѣ мѫжь, именемъ левъ. саномь. сѫнiкъ. ѡ него же ро сѧ блаженын кирилъ, егда бы .з. лѣтъ отрочищь, видѣ въ снѣ.

9. Пролог за септемврийското полугодие, XVI в., съдържащ 410 л. голям формат, хартия, полуустав, руска радакция. По-рано ръкописът е собственост на библиотеката при катедралата „Св. София" в Новгород. Вж. Абрамович, Д. И. Описание рукописей С.-Петербургской духовной академии. Софийская библиотека, вып. II. СПб., 1907, 252—253. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград (Соф. 1327).

Л. 374б—375: В тон же днь память прпбнаго ѡца наше кѵрила фнлософа. н оучителѧ словеньскаго.

В селоуньстѣ градѣ бѣ етеръ прпбнъ моу именемъ левъ. саном же сотнн ѡ него же родн сѧ блженын кирилъ. егда же бы .з. лѣтъ отрочищь. н видѣ во снѣ...

Този препис е един от преписите, влезли в Макариевите чети-минеи.

10. Пролог за септемврийското полугодие, XVI в., съдържащ 264 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция, от някогашната библиотека при катедралата „Св. София" в Новгород. Вж. Абрамович, Д. И. Описание рукописей С.-Петербургской духовной академии. Софийская библиотека, вып. II. СПб., 1907, с. 264. Сега ръкописът е в ГПБ в Ленинград (Соф. 1339).

Л. 241б—242б: В тон днь пама. прпбна ѡца наше. кирила фнлософа. н оучителѧ словеньскаго.

Въ солуньстѣ градѣ. бѣ етеръ прпбенъ мѫжь именѣ левъ. саномъ же сотнникъ. ѡ него ро сѧ блжнын кнрн.

11. Пролог за януари—април, XVI в., съдържащ 414 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция. Отначало ръкописът е бил собственост на манастира Нилова пустиня на Бело езеро, а след това на библиотеката на катедралата „Св. София" в Новгород. След 1859 г. става собственост на библиотеката на Санктпетербургската духовна академия. Вж. Абрамович, Д. И. Описание рукописей С.-Петербургской духовной академии, Софийская библиотека, вып. II. СПб. 1907, с. 264—265. През 1919 г. ръкописите от Духовната академия биват пренесени в ГПБ, Ленинград, където и сега се намират. Въпросният пролог тук е под № Соф. 1340.

Л. 152—153б: Въ тъ днь пама прпбнаго ѡца наше кюрнла фнлософа оучителѧ словѣньска.

Въ селуньстѣмь градѣ бѣ етеръ добророденъ моужь. именемь левъ саномъ же сотникъ. ѡ него же родн сѧ блаженын кюрнлъ. егда же бы .з. лѣ отрочищь. видѣ во снѣ.

12. Пролог за мартенското полугодие, XVI в., съдържащ 301 л. голям формат, хартия, полуустав, руска редакция. През 1857 г. ръкописът е собственост на библиотеката при катедралата „Св. София" в Новгород. След това става собственост на библиотеката при Духовната академия в С.-Петербург (Ленинград). Вж. Абрамович, Д. И. Описание рукописей С.-Петербургской духовной академии, Софийская библиотека вып. II. СПб., 1907,

с. 364. През 1919 г. ръкописът бива пренесен в ГПБ, Петроград (Ленинград), където и сега се намира под № Соф. 1338.

Л. 256—257: В тон же дн҃ь памать прпвнаго wц҃а нашего кнрнла фнлософа. оучтла словенскаго. нже преложи рѣскыю грамотѣ с греческїа. и крстнлъ словѣны и бѡлгары; епскпа каѳѡна града.

В селѣньстѣмъ градѣ, бѣ нѣкїн блгороденъ мѫжь именемъ левъ, саномъ же сотникъ. w него же родн сѧ блжены сен кнрнлъ. егда же бысть .з. лѣт отроча, и во единѣ w ноцїн видѣ во снѣ ꙗко се нѣкїн воевода нзраденъ добротою. собра мнwжество дв҃цъ благowбразны. и показавь отрокѫ повелѣ нзбратн едїнѣ w нихъ. ею же возлюбнтъ.

13. Пролог за септемврийското полугодие, XVI в., съдържащ 386 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция, без начало. На л. 1 отдолу има бележка, че ръкописът през 1859 г. е собственост на библиотеката при катедралата „Св. София“ в Новгород. След това той става собственост на библиотеката при С.-Петербургската духовна академия. Вж. Абрамович, Д. И. Описание рукописей С.-Петербургской духовной академии, Софийская библиотека, вып. II. СПб. 1907, с. 253—254. През 1919 г. ръкописите от Духовната академия биват пренесени в ГПБ, Петроград (Ленинград), където и сега се намират. Въпросният ръкопис тук е под № Соф. 1328.

Л. 383б—384: Въ тъ дн҃ь памать прпвнаго wц҃а нашего кнрнла фнлософа оучнтела словеньскаго.

В селоуньстѣмъ градѣ бѣ етеръ добророденъ моужь. именемь левъ. саномъ же сотникъ. w него же родн сѧ блжнын кнрнлъ. егда же бы з҃. лѣтъ, wтрочнць видѣ въ снѣ ꙗко нѣкын воевода собра вса дв҃ца и повѣлѣ кнрловн.

14. Пролог за септември—февруари, XVI в., съдържащ 557 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция. Ръкописът е от сбирката на Мих. Погодин, а сега е в ГПБ, Ленинград. Вж. Иванова, Кл. Български, сръбски и молдо-влахийски кирилски ръкописи в сбирката на М. П. Погодин. С., 1981, с. 436 (Погод. 604).

Л. 514—515: В тон дн҃ь памать прпобнаго wц҃а нашего кнрнла фнлософа оучтла словеньскаго.

В селоуньсте градѣ етеръ добророденъ моужъ имене левъ саномъже сотникъ. w него ро сѧ блжны кнрнлъ. ега бѣ. з҃. лѣ wтрочнще видѣ во снѣ ꙗ нѣкын воевода събра вса дв҃ца повелѣ кнрловн w всъ нзбратн еднноу собѣ.

15. Пролог с проучения за декември—февруари, средата на XVI в., съдържащ 395 л. 1°, полуустав в две колони, руска редакция, от сбирката на М. П. Погодин. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград (Погод. 605). Вж. Иванова, Кл. Български, сръбски и молдо-влахийски кирилски ръкописи в сбирката на М. П. Погодин. С., 1981, с. 436, № 506. Текстът съвпада с текста в пролог № 604 (тук № 14).

Л. 327б—329: В тон же дн҃ь памѧ҇т҃ прпбнаго wц҃а нш҃го кн҃рла фнлософа, оучтлѧ словенсго.

Въ селѣньстѣмъ градѣ бѣ етеръ добороденъ мѫжь именемь левъ. саномь сотнникъ. w҃ него же родн сѧ бл҃женын кн҃рлъ. егда же бы҃ седмн лѣ҇т҃ wтрочнце внд҃ѣ в снѣ нко нѣкын воевода собра всѧ дв҃ца н повелѣ кн҃рловн w҃ всѣхь нзбратн собѣ единоу. wн҃же нзбра собе именемь софью.

16. Пролог с поучения за септември—февруари, XVI в., съдържащ 341 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция, от сбирката на М. Погодин. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград (Погод. 612). Вж. Иванова, Кл. Български, сръбски и молдо-влахийски кирилски ръкописи в сбирката на М. П. Погодин. С., 1981, с. 437, № 612.

Л. 319б—321: В тон҃ дн҃ь памѧ҇т҃ прпбнаго wц҃а нашего кн҃рла фнлософа оучнтелѧ словеньска.

Въ селоуньстѣмъ градѣ бѣ етеръ добороденъ мѫжъ. имене҆ левъ. саномѣ҆же сотникъ. w҃ него же родн сѧ бл҃женын кн҃рлъ.

17. Пролог с поучения за септември—февруари, XVI в., съдържащ 404 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция, от сбирката на М. П. Погодин. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград (Погод. 618). Вж. Иванова, Кл. Български, сръбски и молдо-влахийски кирилски ръкописи в сбирката на М. П. Погодин. С., 1981, с. 438, № 618.

Л. 387—388: В тон же дн҃ь памѧ҇т҃ прпбна҃ wц҃а наше҃ кн҃рла фнлософа. н оучнтелѧ словеньска҃.

Въ селуньсте҆ граде бѣ етеръ. прпбнъ моужь имене҆ левъ. сано҆ же сотнн҆ w҃ него же ро҆ѧ҆ сѧ бл҃жнын кн҃рлъ. егда же бы҃ .з. лѣ҇т҃ wтрочнць. внд҃ѣ во снѣ.

18. Служебен миней с части от пролог за февруари, XVI в., съдържащ 357 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция, от сбирка на М. Погодин. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград (Погод. 622). Вж. Иванова, Кл. Български, сръбски и молдо-влахийски кирилски ръкописи в сбирката на М. П. Погодин. С., 1981, с. 438, № 622.

Л. 173б—174б: В тон же дн҃ь памѧть прпбнаго wц҃а нашего кн҃рла фнлософа словенъскаго.

В селуньстемъ граде бѣ етеръ добророденъ мѫжъ именемъ левъ. саномъ сотникъ w҃ него же родн сѧ бл҃женын кн҃рлъ. н егда же быть з҃ лѣтъ wтроцнце...

19. Пролог с поучения за септември—февруари, 1542 г., съдържащ 416 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция, от сбирката на М. Погодин. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград (Погод. № 636). Вж. Иванова, Кл. Български, сръбски и молдо-влахийски кирилски ръкописи в сбирката на М. П. Погодин. С., 1981, с. 440, № 636.

Л. 376(386)—377(387): В тон҃ де҆ пр҆ пбна҃ wц҃а нашего кн҃рла фнлософа. н оучтлѧ словенка҃.

В селоуньстѣмъ градѣ бѣ етеръ прпбнъ моу нменемъ левъ саномъ же сотникъ. w него же родн са блженын кирлъ. егда же бысть. з. лѣ wтрочищь. и видѣ во снѣ іако нѣкыи воевода събра вса двци и повелѣ кирлоу w всѣхъ нзбрати себѣ единоу нменемъ софью. и въставъ w сна.

20. Пролог за септемврийското полугодие, XVI в., съдържащ 381 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция. Ръкописът е намерен в Каргопол. Сега в библиотеката на Академията на науките в Ленинград под сигнатура: 33. 12. 6. Вж. Сведения о рукописях, печатных изданиях и других предметах, поступивших в рукописное отделение библиотеки Академии наук в 1904 году. СПб., 1907, с. 90—91.

Л. 352—353: В тон дн стго ощa нашего кирла философа. и оучтла словеньскаго.

В селвньстѣ градѣ. бѣ нѣкто етеръ прпwбенъ мвжь нменемъ левъ. саномже сотникъ. w него же родн са блженын кирлъ. егда же бы .з. лѣтъ. wтрочищоу, и видѣ въ снѣ іако нѣкін воевода собра вса двца и повелѣ кирла w всѣ нзъбрати собѣ единоу нмене софїю. и въставъ w сна. и сказа сн wцв и мтрн и гласта родителa є блюди чадо еже видѣлъ есн. воевода бо є агглъ бжїн. а двца мрwсть чтаа. но да тн чадо боудеть стра.

21. Пролог за септември—февруари. XVI в., съдържащ 446 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция, някога собственост на Ф. Толстой, а сега е в ГПБ, Ленинград, под сигнатура: F. I. 268. Липсват началото и краят.

Л. 417—417б: В тон дн прпбнаго wца ншего кирла философа.

В селвньстѣмъ гра бѣ ете добротелен мвжь нмене лѣвъ. саномъ же сотникъ.

22. Пролог за септември—февруари, XVI в., съдържащ 618 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция. Сега е в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград (Усть-Цильменское собрание № 146).

Л. 569б—571: В тон дн прпбнаго wца ншго кирла философа оучтла словенскаго.

В селвньстѣ градѣ бѣ етеръ добророденъ моужь нменемъ левъ саномъ сотникъ. w него родъ са блженын кирлъ. егда же бы .з. лѣ wрочище.

23. Пролог за септември—февруари, XVI в., съдържащ 446 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция. Ръкописът е намерен след Втората световна война в Карелия. Сега се намира в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград (Карельское собрание № 220).

Л. 412б—413б: В тъ дн памать прпбнаго wца ншго кирла философа оучтла словеньскаго.

В селуньстѣмъ градѣ бѣ етеръ добророде моужь имене левъ саномъже сотни .ѡ него родъ са блажныи кирилъ. ега бы .з. лѣ ѡтрочище видѣ во снѣ.

24. Пролог за септември—февруари, XVI в., съдържащ 392 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция. Сега ръкописът се намира в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград (Северодвинское собрание № 3). Ръкописът е намерен след Втората световна война в областта на р. Северна Двина, която се влива в Бяло море западно от гр. Архангелск.

Л. 370—371: В тои дни прпбнаго ѡца ншго кирила философа оучтла словенъскаго.

В селяньстѣ градѣ бѣ етеръ добророде мѫж имене левъ. саномъже сотникъ ѡ него родн са блажнын кирилъ. егда бы .з. лѣ ѡтрочищь видѣ во снѣ...

25. Пролог за септемврийското полугодие, XVI в., съдържащ 252 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция. Ръкописът е намерен след Втората световна война в областта на р. Пинега и сега се намира в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград (Пинежкое собрание № 193). Ръкописът е реставриран.

Л. 214—215: В тои дни памѧ прпбна ѡца наше кирила философа. оучтла словѣнска.

В селянстѣ градѣ бѣ етеръ добророде моу имене левъ, сано сотни, ѡ него родн блажны кирн, ега же бы .з. лѣ ѡтроча, видѣ во снѣ...

26. Пролог за септември—февруари, XVI в., съдържащ 378 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция, от сбирката на П. П. Вяземски (1820—1888). Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград, в сбирката на Вяземски (Вяз. F. I. 135). Вж. Описание рукописей князя Павла Петровича Вяземского, 1902, с. 134.

Л. 347—347б: В тои дни памѧ прпбнаго ѡца наше кирила философа оучителѧ словенскаго.

В селянстѣ градѣ бѣ етеръ добророденъ мѫжь имене левъ. сано же сонникъ. ѡ него родн са блажныи кирилъ. ега бы .з. лѣ ѡтрочищь видѣ во снѣ яко нѣкіи воевода собра всѧ двца и повѣлѣ кирилови ѡ всѣ собратн еднѧ, ѡн же избра себѣ еднѧ имене сафию.

27. Пролог за септември—февруари, XVI в., съдържащ 556 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция, по-рано собственост на Соловецкия манастир. Вж. Описание рукописей Соловецкого монастыря, находящихся в библиотеке Казанской духовной академии, ч. II, 1885, с. 216—217. От 1928 г. ръкописите от Соловецката библиотека вече се намират в ГПБ, Ленинград. Въпросният ръкопис е под сигнатура: Солов. 489/498.

Л. 516б—517: В то дни памѧ прпбнаго ѡца нашего кирила философа и оучителѧ словѣньскаго.

В селоуньстѣмъ градѣ бѣ етеръ прпбнъ моу нмене левъ. саномъ сотнникъ. w него же родн сѧ блжнын кирлъ...

28. Пролог за септемврийското полугодие, XVI в., съдържащ 470 л. 1° в две колони, хартия, полуустав, руска редакция, по-рано собственост на Соловецкия манастир. Вж. Описание рукописей Соловецкого монастыря, находящихся в библиотеке Казанской духовной академии, II. Казань, 1885, с. 213—216. От 1928 г. ръкописите от Соловецкия манастир се намират в ГПБ, Ленинград. Въпросният ръкопис тук сега е под сигнатура: Солов. 697.

Л. 433б—434: В тон дн̃ь прпбнаг w̃ца нашего кирлла фнлософа, оучтлѧ словѣнскаго.

В селоуньстѣ градѣ бѣ етеръ добророденъ моужь нменемъ левъ. саномже сотникъ. w него же родн сѧ блжнын кирлъ. егда же бы .з. лѣ ...

29. Пролог за септемврийското полугодие, XVI в., съдържащ 560 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция; липсва началото. Вж. Описание славяно-русских рукописей, хранящихся в собрании А. А. Титова, т. III. М., 1902, с. 63—64. Сега ръкописите от Титовата сбирка са в ГПБ, Ленинград. Въпросният ръкопис е под сигнатура: Тит. 634.

Л. 507—508: В тон дн̃ь памать прпбнаго w̃ца нш̃его кнрлла фнлософа. вчителѧ словенскаго.

Въ селѧньстѣмь градѣ бѣ етеръ добророденъ моу. нменемъ левъ саномъ сотникъ. w него же родн сѧ блжнын кнрлъ. егда бы .з. лѣтъ отрочищь...

30. Пролог за септемврийското полугодие, XVI в., 390 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция, по-рано собственост на Соловецкия манастир. Вж. Описание рукописей Соловецкого монастыря, находящихся в библиотеке Казанской академии, ч. II. Казань, 1885, с. 217—218. От 1928 г. ръкописите от Соловецкия манастир се намират в ГПБ, Ленинград. Въпросният ръкопис е под сигнатура: Солов. 702.

Л. 314б—315б: В тън же дн̃ь памать прпбнаго о̃ца нашего кирлла любомоудрьца оучтлѧ словѣнw.

Въ селуньстѣмь градѣ бѣ етеръ прпбнъ моужь нменемь левъ. саномже сотнн. w него же родн сѧ блжнын кирлъ. егда же бы семн лѣтъ отрочищь н вндѣ в снѣ ꙗко нѣкын...

31. Пролог за декември—февруари, XVI—XVII в., съдържащ 212 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция. През 1879 г. А. А. Титов купува ръкописа от Болшаков. Вж. Описание славяно-русских рукописей, хранящихся в собрании А. А. Титова, т. III. М., 1902, с. 68—69. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград, под сигнатура: Тит. 151.

Л. 165—166: В тон дн̃ь прпбнаго w̃ца нашего кнрлла фнлософа. вчтлѧ словеньскаго.

В селѣньстѣ градѣ бѣ етеръ добронравенъ и добророденъ мѫжъ именемъ левъ. сано же сотни w него же родн сѧ блженын кнрн. егда бы лѣ .з. wрочнще вндѣ во снѣ ꙗко нѣкїн воевода собра всѧ двца...

32. Пролог за септември—август, XVII в., съдържащ 644 л. 4°, хартия, скоропис, руска редакция, от сбирката на А. А. Титов (1844—1911). През 1881 г. Титов купува ръкописа в Нижни-Новгород (сега Горки). Вж. Описание славяно-русских рукописей, хранящихся в собрании А. А. Титова, III. М., 1902, с. 57—58. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград, под сигнатура: Тит. 1187.

Л. 364—366б: Мца февраля в дї днь памѧть прпбнаго wца нашего кнрнла фнлософа. оучнтела словеньскаго.

В селуньстѣ граде бѣ етеръ добророде мѫж имене лев, сано же сотнникъ.

33. Пролог за септември — февруари, XVII в., съдържащ 621 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция, който сега се намира в библиотеката на Академията на науките в Ленинград. Вж. Срезневский, В. И. Описание рукописей собраных для императорской Академии наук в Олонецком крае. СПб., 1913, с. 103—105. Сега ръкописът е под сигнатура: 33.2.11 (Сев. 521).

Л. 575—576: В тон же днь прпбнаго wца нашего кнрнла фнлософа оучнтела словенскаго.

В селѣньстѣ градѣ бѣ етеръ добророденъ мѫ имене левъ. сано же сотнникъ. w него же родн сѧ блженным кнрнлъ. егда же семн лѣ отрочнще...

34. Пролог за септемврийското полугодие, XVII в., съдържащ 359 л. 4°, хартия, скоропис, руска редакция, по-рано собственост на Соловецкия манастир. Вж. Описание рукописей Соловецкого монастыря, находящихся в библиотеке Казанской духовной академии, ч. II. Казань, 1885, с. 226—227. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград (Солов. 707).

Л. 335—336б: Мца того въ дї днь. памѧть прпбнаго оца нашего кнрнла фнлософа, учтла словенскаго.

В селѣньстѣ градѣ бѣ етеръ добророденъ мѫж именемъ левъ. сано сотнникъ w него родн сѧ сей блженын кнрнлъ.

35. Пролог за септемврийското полугодие, XVII в., съдържащ 640 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция, подарен през 1633 г. от монах Александър Булатников на Анзерския скит към Соловецкия манастир. Вж. Описание рукописей Соловецкого монастыря, находящихся в библиотеке Казанской духовной академии, ч. II. Казань, 1885, с. 224—226. Сега ръкописът се намира в ГПБ, Ленинград (Анзерски 59).

Л. 596б—598: В тон же днь памѧть прпбнаго wца нашего кнрнла фнлософа. оучнтела словеньскаго. нже преложн русскыю грамоту съ греческіѧ н кртнлъ словѣны н болгары, епп канаана града.

В селѣньстѣмъ градѣ. бѣ нѣкiн блародень мѫжъ, имене левъ, саномъ же сотникъ. ѡ него же родн сѧ блаженныни сен кнрлъ. егда же бы .з. лѣ отроча.

36. Пролог за септември—февруари, XVII в., съдържащ 522 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция, от Кирило-Белозерския манастир. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград (№ 11/1250). Ръкописът е много повреден. Кириловото житие тук не е довършено, тъй като липсват листа. Завършва: с великою честiю. Липсва приблизително половината.

Л. 521б: В тон же днь памѧ прпбнаго оца нашего кнрла фнлософа, оучтлѧ словенскаго.

В селѣньстѣ градѣ, бѣ етеръ добророденъ мѫжъ, имене левъ, сано сотникъ. ѡ него же родн сѧ сен блаженын кнрлъ...

37. Пролог за декември—февруари, XVII в., съдържащ 306 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция. Сега ръкописът се намира в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград (Усть-Цилемское собрание № 148).

Л. 260б—261: В тон днь памѧ прпбнаго ѡца нашего кнрла фнлософа. оучтлѧ словенска.

В селѣнсте градѣ бѣ ете добророденъ мѫ. имене левъ. сано сотн. него родн блаженын кнрлъ. ега же бы семн лѣ ѡроча вндѣ во снѣ...

38. Пролог за септември—февруари, XVII в., 1°, хартия полуустав, руска редакция. Сега ръкописът е в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград (Усть-Цилемское новое собрание № 177).

Под 21 февруари: В тон днь прпбнаго оца нашего кнрла фнлософа учтлѧ словѧн.

В селѣнско градѣ родн сѧ сен стын кнрлъ ѡ оца лва саномъ сотникъ...

39. Пролог за септември — февруари, XVII в., съдържащ 457 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция; няма началото. Ръкописът е намерен след Втората световна война в областта на р. Пинега, а сега се намира в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград (Пинежкое собрание № 53).

Л. 413б — 414б: В тон днь памѧть преподобнаго ѡца нашего кнрла фнлософа. оучтлѧ словенскаго.

В селѣньстемъ градѣ бѣ етеръ добродѣтеленъ мѫжъ именемъ левъ, саномъ же сотникъ. ѡ него же родн сѧ блаженын кнрлъ. егда же бысть седмн лѣтъ отрочиць, н вндѣ во снѣ...

Кириловото проложно житие попада и в Хронографа. Известни са ми следните три случая:

40. Хронограф от 1599 г., съдържащ 652 л. 1°, скоропис и полуустав, руска редакция. Сега ръкописът се намира в библиотеката на Академията на

науките в Ленинград под сигнатура: 31. 6. 27. Вж. Описание рукописного отдела библиотеки Академии наук СССР, т. 3, вып. 1. М. — Л., 1959, с. 115 — 133.

Л. 423б — 424: W преложенiи кнiг w греческого языка на словенскiи, сказанiе вкратцѣ w житiи стго кирила философа.

В селѣнскемъ градѣ бѣ некiи мѫжъ првнъ имене лв. сано же сотнi...

41. Хронограф от 1617 г., съдържащ 619 л. скоропис. Сега ръкописът е в библиотеката на Академията на науките в Ленинград под сигнатура: 32. 5. 2. Вж. Описание рукописного отдела библиотеки Академии наук СССР, т. 3, вып. 1. М. — Л., 1959, с. 189 — 205.

Л. 485 — 486: W преложенiи кнiг w греческа на языка словенскiи и вкратце сказанiе w роженiи и w житiи стго кирила философа.

В селуньсте граде бѣ нѣкiй мѫ праведенъ имене левъ саномѫже сотникъ о него же родиша два сына Мефодне и стимы констинъ егда ж бысть отроча сѣмн лѣтъ внд̀ѣ во снѣ нѣкiи воевода...

42. Хронограф от 1620 г. 1°, полуустав, руска редакция, по-рано собственост на Архангелската епархиална мисионерска библиотека. Сега е в библиотеката на Академията на науките в Ленинград. Вж. Описание рукописного отдела библиотеки Академии наук СССР, т. 3. вып. 1. М. — Л., 1959, с. 220—234.

Л. 403—404: w преложенiи книгъ w греческаго языка на словеньскiи и вкратце сказанiе w роженiи и w жизни стго кирила философа.

В селѣньсте градѣ бѣ нѣкiи мужь праведенъ имене левъ. w него же родн два сына мефодiа и сей стын константинъ.

По-долу обнародвам Прилуцкия препис на Кириловото житие по следните съображения: 1) това е един от най-старите преписи; 2) досега преписът не е издаван. Запазват се езиковите и палеографските особености на оригинала. Посочените разночетения са по преписи, намиращи се също в Ленинградските книгохранилища.

Л 274б—275: Въ[1] тъ днь памѧ прпбнаго оца наше кирила философа оучитель словѣньскаго[1].

Въ селуньстѣмь градѣ бѣ етеръ добророденъ[2] мужь именемь левъ. саномь сотникъ[3]. w[4] него же родн сѧ блженын кирилъ[4]. егда же бы .з.[5] лѣтъ отрочищь. и[6] внд̀ѣ во снѣ ꙗко нѣкiи воевода. собра всѧ дѣца. и повелѣ кирилу w всѣхъ избрати собѣ единy именемь софью[6], и въставъ w

В същия ден памет[та] на преподобния наш отец Кирил Философ, учител славянски.

В град Солун имаше един благороден мъж, на име Лев, по чин стотник. От него се роди блаженият Кирил. Когато детето беше на 7 години, видя в съня си как някой [си] воевода събра всичките девици и поръча на Кирил от всичките да си избере една на име София. И като се съ-

сна сказа сн оц҃ю н мт҃рн. н гл҃аста
ему родителѧ его хранн чадо еже
внд҃ѣ. воєвода бо анг҃лъ есть бнн. а
дв҃ца мудрость[7] чтаꙗ[7]. но да тн
чадо будеть сестра[8]. мудро же бѣ
отроча зѣло н поꙗша в полату ц҃рву
н предань бы ц҃рмъ логофету[9] фн-
лософу. н въ г҃.[10] мц҃н наоучн сѧ
елннѣскнн рнмѣскнн. сурѣскнн жндовъ-
скнн[10] н бы любнмъ ц҃рмъ. н не нз-
волн же чтн ц҃рвы но паче бню възлюбн. н wшедъ на рнмѣское[11] море
н бы мннхъ ревность же нмѣꙗ стго
апла павла. н самъ поднза сѧ за ха
пострадатн[12] н послань бы ц҃рмъ
в срацнны[13]. стѧзатн сѧ о вѣрѣ. н
обличн ересь махнетову[14] нчнваго. н
вса волхвы ересьскнꙗ оукорнвъ[15]. н
възвратнвъ[15] сѧ с велнкою чтыю. н
пакн wнде на сѣверьскоую[16] страну
въ козары[16]. н оучаше вѣроватн въ
ха. н створнше свѣтъ жндове хотѣ-
ша оубнтн і. но не да его гѣмонъ[17]
донже не оупрнть его. н ре не нмате
власти погубнтн его. н събраша сѧ
мнозн жндовьстнн хнтрьцн. съ агаря-
ны[18] на нь. кюрл же едни вшедъ
побѣдн вса агаряны бо ꙗко бѣсовскнꙗ
слугы обличнвъ оукорнвъ. жн-
дъын же ꙗко бнн wступнвкн посрамн
нѣовн w нних кртнвша сѧ. друзнн же
нзгнанн[19] без нмѣнья[19]. по семь нде
въ мараву н многа наоучн вѣроватн
хвн. н[20] замбрнꙗ еретнка мтвою

буди, разказа [това] на баща си и майка си. И родителите му казаха: „Чедо, пази това, което видя [в съня си], защото воеводата е ангел божий, а девицата е чистата мъдрост. Но тя, чедо, да ти бъде сестра.“ Детето беше много мъдро и го взеха в царския палат и беше поверено от царя на логотета философ. И за три месеца усвои гръцки, латински, сирийски и еврейски и беше обичан от царя. И не пожела царски почести, но повече възлюби божията [чест]. И като отиде на Римското море, стана монах, имайки ревността на апостол Павел — сам се стараеше да пострада за Христа. И беше изпратен от царя при сарацините да спори за вярата. И разобличи ереста на нечестивия Махнет. Като укроти всичките еретически влъхви, възвърна се с голяма чест. И пак отиде в северната страна при хазарите и ги учеше да вярват в Христа. Евреите свикаха съвет и искаха да го убият. Но Гемон не го даде, докато не го оборят. Той рече: „Нямате власт да го погубите.“ И събраха се мнозина еврейски хитреци и агаряни срещу него. Кирил само влезе, победи всички агаряни и ги разобличи като дяволски слуги, а евреите посрами като божии изменници. Едни от тях се кръстиха, а други [бяха] изгонени без имуществото. След това отиде в Моравия и мнозина научи да вярват в Христа. И Замбрия еретика умори чрез молит-

оумори[20]. нже наоучи и бити сѓго. по семь ѝдн в болгарѣхъ и хс҃ проповѣдаꙗ такоже и въ словены прѣдѣ вса грады наоучи и по дунаю вѣрѣ хр҃вѣ. и сторища еппа в канаонѣ градѣ[21]. и молиша и да наоучитъ ѧ своимь ѧзыкомъ книгам. он же постивъ сѧ м҃. дн҃и[22] къ бу҃ моля сѧ написавъ имъ .к҃. словъ и .и҃. и тако наоучи ѧ словеньскимъ ѧзыкомъ книгамъ. и сего ради и словеньскии наре҃ сѧ оучитель. и тако поживъ чюдеса створь. и въ старости добрѣ къ гу҃ wиде и погребенъ бы҃ в канонѣ градѣ[23].

ва, който беше ги научил да убият светеца. След това отиде при българите, проповядвайки Христа, а така също и при славяните. Като обходи всички градове, както и по Дунав, научи ги на Христовата вяра. И го направиха епископ в град Канаон. И молиха го да ги научи на книгите на своя език. А той, постейки 40 дни и молейки се богу, написа им 38 букви и така ги научи на книгите на славянски език. И затова се нарече славянски учител. И като поживя така, като направи чудеса, дочака дълбока старост и почина в господа и беше погребан в град Канон.

Разночетения и бележки. 1—1. Това е най-популярното заглавие. В пролог 45. 11. 16 (тук № 7) — оучитель болгарwмъ. В Соф. 1338 (тук № 12) и Кирл.-Белоз. $\frac{1}{1240}$ (тук №3) към това се прибавя: нже преложи роуськоую грамотѣ съ греческые и кр҃тилъ словѣны и болгары · еппа канаона града. В Хронографа имаме: w преложении книгъ w҃ греческаго ѧзыка на словенскы, сказаніе вкратцѣ w роженіи и w житии сѓго кирила философа. . . -- 2. Най-често тук имаме: добророденъ (тук № 5, 6, 7, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 18, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 32, 33, 34, 36, 37); бл҃городенъ (тук № 3, 12, 35); пр҃пвнъ (тук № 4, 9, 10, 17, 19, 20, 27, 30); добродетеленъ (тук № 21, 39); добронравенъ и добророденъ (тук № 31); пр҃вънъ (в Хронографа). В пространното житие имаме бл҃говѣрынь и праведынь. -- 3. В проложното житие стои дрѹнгарь (стб. дрѫгарь), гр. δρουγγάριος, висш военен чин. Вж. Куликовский Ю. А., Друнг и дрѹнгарий. — В: Византийский временник, IX, 1902, 1—30 -- 4—4. В Хронографа имаме: w҃ него же родѣ҃ два сына Мефодне и сеи Константинъ. -- 5. В Савваитовия препис (тук № 2) стои . г҃ (=6). -- 6—6. Този сън е агиографски елемент, но той съответствува на тогавашната практика сред дворцовите среди да се избира съпруга посредством явен оглед на кандидатките. Вж. Кл. Охридски. Събрани съчинения, III. С., 1973, с. 142. Правилното е да бъде: и повелѣ Кнрилови w҃ всѣх изврати собѣ единѹ. wн же избра себѣ именемъ Софию (Никифоров сборник, тук № 7; Усть-Цилемское собрание № 146, тук № 22 и др.) Анзерски 59 е: wн же вса оставль, единѣ же избра премѫдрꙋю всѣхъ добротою имене҃ софию. Хронографът гласи: добрейшая всѣхъ именемъ софию. Дѣцъ благообразныхъ, а воевода е изряденъ добротою (Анзерски 59). -- 7—7. В Соф. 1338 (тук № 12) мудрость бж҃іа; в Анзерския 59 премѫдрость бж҃іа и чтаа. Преобладава чиста, чистаꙗ. Красивата девойка като олицетворение на мъдростта е подсказана от Соломоновите книги („Притчи", „Премъдрости", „Еклисиаст"). „Притчи": „Кажи на мъдростта „ти си ми сестра" (гл. 7, ст. 4). В „Премъдрости" се казва за мъдростта: „Затова намислих да я взема в съжителство с мене си, като зная, че тя ще ми бъде съветница на добро, утеха в грижи и скърби" (гл. 8, ст. 9). В „Песен на песните" въз-

любленият се обръща към любимата „сестрице невесто“ (гл. 5, ст. 1). В пролог 53 от областта на р. Пинега (тук № 39) четем дв҃ца чистаѧ прем҃дрость. -- 8. Погод. 636 страхъ вместо сестра. -- 9. Логотет е държавен секретар, ръководител на външната политика на Византия. Вж. Du can Cange. Clossarium. По това време логотет е Теоктис, виден политик; той е и регент заедно с Варда и Теодора на малолетния император Михаил III. Вж. М а л ы ш е в с к и й, И. Логофет Теоктис. — В: Труды Киевской духовной академии, т. I, 1887, 265—297. -- 10—10. В пролог 33. 12. 6 (тук № 20) имаме: в҃тр҃н мцн҃ наоучн҃ сѧ всѣкон хнтростн҃ н мр҃остн҃. н четырмн ꙗзыкн. фнлосѡфн наоучн҃ сѧ. ел҃лнньскы. рнм҃ькн. сурскн. жндов҃скн. В Соф. 1338 хнтростн кннжнѣн. Значи Прилуцкият препис изпуска: всѣн хытростн н мудростн н четырмн ꙗзыкн. В пролог от XVI в. (Северодвинское собрание; тук № 24) Кирил изучава рѣскін вместо сурьскн. В Пог. 636 (тук № 19) има словеньскн вместо рнмьскн. -- 11. Рнмьское море има още в Соф. 1338 и Кир-Белоз. $\frac{1}{1240}$ (тук № 3). В останалите преписи е Оузкое море. Вероятно наименованието „Тясно море“ е превод на гр. τὸ Στενόν, теснина, пролив. Ал. Теодоров-Балан сочи, че в Цариград по десния бряг на Босфора има предградие Στένια. Вж. Т е о д о р о в - Б а л а н, Ал. Кирил и Методи, I. С., 1920, с. 70; К л. О х р и д с к и. Събрани съчинения, III. С., 1973. с. 145. Става дума за Босфора или за Златния рог. -- 12. Тази мисъл ни отвежда към II Тим., гл. 3, ст. 13. През средните векове така се наричат арабите, и то главно от Багдадския халифат, чиято държава по онова време се простирала и по течението на р. Тигър и Ефрат. Вж. К л. О х р и д с к и. Събрани съчинения, III. С., 1973, с. 146. -- 14. Имаме различни форми: Махнетъ, Махнетову (Соф. 1340), Махметотову (Солов. 702), Моамета (Соф. 1338), Моамета (Анзерски 59, тук № 35), и др. Думата е за Мохамет (VII в.), основател на мохамеданската религия. -- 15. Това са причастни форми вместо. оукорн, възвратн. -- 16—16. Сѣверскоую страноу имаме в редица преписи (Соф. 1338; Погод. 612 и др;) сурскѣю странѣ (Погод. 613; Уст-Цилемски препис 146, тук № 22); снрьскѣю странѣ в козары (F. I. 311, тук № 6) и др. Хазарите са азиатско племе от тюркски произход. През IX в. земите им се простират от Волга до Днепър и на юг до Кавказките планини. Вж. А р т а м о н о в, М. И. История хазар. Л., 1962; тук е посочена и богата библиография. „Северна страна“ показва, че авторът в случая е от южните славяни. -- 17. Веднъж тук имаме Г҃ѣмонъ (Погод. 605; Сол. 707; Савваитов; Соф. 1327 и др.), а друг път Нг҃ѣмонтъ (33. 2. 11, тук 33; Погод 605; Солов. 707, тук 34; Соф. 1338 и др.). В Соф. 1328 — Д҃ѣмонъ. Преобладава Г҃ѣмонтъ -- 18. Агаряни (сарацини). Средновековно название на арабите. Вж. В а с и л ь е в, А. И. Византия и арабы, I—II. СПб., 1900—1902. -- 19—19. Така е в редица преписи. Отъ нмѣньа нзгнанн (Усть-Цилемское собрание 146, тук № 22); нмѣннѧ аншенн (Анзерски 59, тук 35; Соф. 1338). -- 20—20. За Замбри вж. обяснителните бележки към Методиевото житие, т. 20—21. В други преписи има: Канаwнѣ градъ (Погод. 636; Хронограф 1617), Катаwнѣ градъ (Усть-Цилемское собрание 146, тук, № 22); Кананѣ градъ (Погод. 618) и др. Вероятно тук има смесване на името на града с гр. Катана в Сицилия, където Кирил, участник във византийската мисия сред русите, става после епископ Катански; има смесване и на имената. Вж. И в а н о в, Йорд. Северна Македония. С., 1906, 68—60. -- 22. В Соф. 1327 е д҃. Вероятно изпуснато е десать = 40. -- 23. Тук е погребан Кирил Катански.

АРХЕОГРАФСКИ СВЕДЕНИЯ ЗА МЕТОДИЕВОТО ЖИТИЕ

1. Прилуцки препис. Поместен е в т. нар. Прилуцки пролог в два тома от края на XIV в., голям формат, пергамент, полуустав в две колони, руска редакция. Писан е от монах Феодот в Прилуцкия манастир край гр. Вологда. Прологът се смята за най-пълен преди Макариевата редакция (XVI в.). По нареждане на Синода в края на XIX в. ръкописът бива даден на библиотеката при СПб. духовна академия. Вж. Журнал заседаний совета СПб. духовной академии за 1899—1900 год., с. 283—284; Християнское чтение 1900, с. 676—682; А б р а м о в и ч, Д. И. О Спасо-Прилуцким прологе С. -Петербургской духовной академии, второй половины XIV в. s. a., s. l.; Р о д о с с к и й, А. Рукописи и книги церковной печати, поступившие в библиотеку

СПб. духовной академии в 1901 год. Християнское чтение, август 1903 г., с. 247—249. През 1919 г. ръкописите от Духовната академия биват пренесени в Публичната библиотека в Петроград (Ленинград), където и сега се намират. Въпросният пролог тук е под сигнатура: СПб. Д. А. № А. I (264, т. II. ф. 573).

Проложното житие за Методий е поместено във втория том, март — август, под 11 май, л. 104.

Л. 104: Въ тъ҃ дн҃ь памѧ҇ т҃ прпбнаго о҃ца нашего҆ меѳодиꙗ е҆ппа моравьска оу҃чтлѧ руськаго.

Прпбнъын о҃ць нашь меѳодии. бѣ ѡ҇ града селуньскаго. ѡ҇ сановнтꙋ и ба҃тꙋ родителю. роженъ о҃ца лва и мт҃р мр҃ьн. бы҆ же҆ ѡ҇ оуностн оуноша мудръ бесѣдою. и крѣпокъ тѣломь.

2. Пролог за март — август от последната четвърт на XV в., 277 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция; липсват началото и краят. Сега ръкописът се намира в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград под № 30, от Вологодската сбирка.

Л. 134—134б: Т тон҃ дн҃ь памѧ҇ т҃ прпбнго ѡц҃а наше҆ мефедыа е҆пкпа моравьскаго.

Прпбнын ѡц҃ь нш҃ь мефедии бѣ ѡ҇ града селуньскаго ѡ҇ сановнтꙋ и богатꙋ родителю. родн сѧ ѡц҃а лва и мт҃р мр҃ьн.

3. Пролог от края на XV в. за март — август, съдържащ 585 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция, от сбирката на М. Погодин. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград (Погод. 603). Вж. Иванова, Кл. Български, сръбски и молдо-влахийски кирилски ръкописи в сбирката на М. П. Погодин. С., 1981, с. 436.

Л. 227б—228б: В тон же дн҃ь слово преподобнаго ѡц҃а наше҆ меѳодиа҆ е҆ппа моравьскагѡ.

Прпбнын о҃ць нашь меѳодии бѣ ѡ҇ града селоуньскаго ѡ҇ сановнтоу и бг҃атоу родителю роже сѧ о҃ца лва и мт҃р мрьѧ.

4. Пролог с поучения за март — август, XV в., съдържащ 463 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, без край, от сбирката на М. Погодин. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград (Погод. 614). Вж. Иванова, Кл. Български, сръбски и молдо-влахийски кирилски ръкописи в сбирката на М. П. Погодин. С., 1981, с. 437.

Л. 211б — 212б: В тъ҃ дн҃ь памать прпбнаго ѡц҃а нашего. мефедыа е҆ппа моравьскаго.

Прпбнын ѡц҃ь нашь мефедий. бѣ ѡ҇ града солоуньскаго. ѡ҇ сановнтꙋ и ба҃тѳ родителю роже сѧ ѡц҃а лва и мт҃рь мрыа.

5. Пролог за март — август, XV или началото на XVI в., съдържащ 422 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция, от сбирката на М. Погодин. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград (Погод. 615) Вж. Иванова, Кл. Български, сръбски и молдо-влахийски кирилски ръкописи в сбирката на М. П. Погодин. С., 1981, с. 437.

Л. 200—201: В тъ дн҃ь памать прпбнаго wц҃а наше г. мефодиа епп҃а моравскаго.

Прпбны wц҃ь нашь мефодїн. бѣ w града селвньскаго. w сановнту и бат҃ту родителю родн сѧ. wц҃а лва. и мтре марыа.

6. Пролог за мартенското полугодие от XV—XVI в., съдържащ 549 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция. Някога ръкописът е бил собственост на П. М. Строев, а по-късно минава в ръцете на Михаил Петрович Погодин. Сега прологът е в ГПБ, Ленинград (Погод. 602). Вж. Иванова, Кл. Български, сръбски и молдо-влахийски кирилски ръкописи в сбирката на М. П. Погодин. С., 1981, с. 436.

Л. 189—190: В тон҃ дн҃ь памѧ т прпбнаго wц҃а нашего мефодїа епп҃а моравскаго вчтлѧ рвска г.

Прпбнын wц҃ь нѧшь мефодїн бѣ w града селуньскаго. w славнту и богату родителю. рwженъ w wца лва и мтре мрїн.

7. Пролог за март — август, без начало и край, XVI в., съдържащ 241 л. 1°, полуустав в две колони, хартия, руска редакция, от сбирката на М. Погодин. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград (Погод. 620). Вж. Иванова, Кл. Български, сръбски и молдо-влахийски кирилски ръкописи в сбирката на М. П. Погодин. С., 1981, с. 438.

Л. 83б—84: В тъ дн҃ь памѧ т прпбнго wц҃а нш҃го мефеда епп҃а.

Прбны w нш҃ь мефе҃ бѣ w града селжскаго w сановітж і богатв ротелю роже wц҃а лва і мтре мрїн. крѣпокъ тѣло м. тѣ м і знае м бѣ црві.

8. Пролог за март — август, писан през 1521 г. в Твер, съдържащ 425 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция, от сбирката на М. Погодин. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград (Погод. 624). Вж. Иванова, Кл. Български, сръбски и молдо-влахийски кирилски ръкописи в сбирката на М. П. Погодин. С., 1981, с. 438.

Л. 190б—191б: В том же дн҃ь памѧ т прпбнаго wц҃а нашего мефедїа, епп҃а моравьска г.

Прпбнын wц҃ь нашь мефеднн, бѣ w града селоуньскаго. w сановнту и бг҃ату родителю рожей сѧ wц҃а лва. и мтре мрыа. бѣ же нзь оуностн оуношѧ моудръ бесѣдвѧ крѣпокъ тѣлw м тѣмъ и знаемъ бѣ црвн.

9. Стишен пролог за март — май от първата четвърт на XVI в., съдържащ 434 л. 4°, хартия, дребен полуустав, руска редакция, от сбирката на М. Погодин. Сега прологът е в ГПБ, Ленинград (Погод. 628). Вж. Иванова, Кл. Български, сръбски и молдо-влахийски кирилски ръкописи от сбирката на М. П. Погодин. С., 1981, с. 439.

Л. 351б—352б: Въ тън҃ дн҃ь памать прпбнаго wц҃а нашего мефодіе епп҃а моравскаго.

Прпбнъı wц҃ь нашь мефодін бѣ w града селвн'скаго. w сановнтв и бг҃атв родителю рож сѧ. wц҃а лва и матерн мрін. бѣ же нзъ оуностн оуноша мвдръ бесѣдою.

10. Пролог за май — август от XVI в., съдържащ 315 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция. Някога ръкописът и бил собственост на Нилова пустиня. Вж. Абрамович, Д. И. Софийская библиотека, II. СПб., 1907, с. 270. На л. 1 отдолу е написано: „Библиотека Новгородского Софийского собора. 1857 г.". По средата на XIX в. ръкописите от Софийската библиотека в Новгород биват пренесени в библиотеката на СПб. духовна академия, където се пазят до 1919 г. През 1919 г. те биват пренесени в ГПБ, Ленинград, където и сега се намират. Ръкописите от Софийската библиотека тук запазват своята самостоятелност като събрание. Въпросният сборник е под сигнатура: Соф. 1352.

Л. 29б—30: В тоньже дн҃ь прпбнаго wц҃а нашего мефодіа єппа моравьскаго.

Прпбнын wц҃ь нш҃ь мефедін. бѣ w градa селѧньскаго w сановнтѳ и бат҃ѳ родителю роже с҃а. оц҃а лва. мтр҃е же мр҃іа. нзъ оуностн мр҃ъ, бесѣдвю. крѣпокъ тѣломъ.

11. Пролог за мартенското полугодие от втората половина на XVI в., съдържащ 328 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция. Няма началото. Сега ръкописът е в Ръкописния отдел на Академията на науките в Ленинград (33.12.3).

Л. 125—126: В тон҃ дн҃ь пама҃ стго wц҃а нашего мефодіа єпкпа моравьскаго.

Прпбнын wц҃ь нш҃ь мефодін бѣ w градa селѧньскаго w сановнтѳ и богатѳ родителю рожь с҃а. w оц҃а лва и мтр҃е мр҃іа. бѣ же нз ѳностн юноша мд҃ръ бесѣдою и крѣпокъ тѣло.

12. Пролог за мартенското полугодие от XVI в., съдържащ 480 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция. Сега ръкописът се намира в Ръкописния отдел на Академията на науките в Ленинград (34.2.2). Вж. Срезневский, В. Сведения от рукописях и других предметах, поступивших в Рукописное отделение библиотеки Академии наук, 1904 год. СПб. 1907, с. 91—93.

Л. 213—214: В тон҃ дн҃ь пама҃ прпбнаго wц҃а нашего мефодіа єппа моравскаго вчтлѧ рѳска.

Прпбнын wц҃ь нашь мефоден бѣ w градa селѧньскаго. w сановнтѳ богатѳ родителю. роженъ w оц҃а лва и мтр҃е мр҃ін.

13. Пролог за мартенското полугодие от XVI в., съдържащ 422 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция. Краят липсва. Сега ръкописът е в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград (Пинежкое собрание 164).

Л. 172б—173б: В тоньже дн҃ь прпбна. wц҃а нашего мефдіа єпкпа моравьскаго.

Прпбнын wц҃ь нашь мефедін, бѣ w градa солоуньскаго, w сановнтоу и богатж родителю рwжь с҃а. wц҃а лва, мтр҃е же мр҃іа.

14. Пролог за март — юни от средата на XVI в., съдържащ 340 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция. Намерен е след Втората световна война

в областта на р. Пинега. Сега е в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград (Пинежкое собрание 165).

Л. 212—213б: В тон҃ дн҃ь памать прпбнаго wц҃а нашего мефедыа, епископа меравьска.

Прпбнын wц҃ь нашь мефеден бѣ w҃ града селоуньскаго. w҃ сановнтоу и богатоу родителю рожн҃ wц҃а ава. и матери мр҃іа. бѣ же из оуности оуноша мудръ.

15. Пролог за март — август от колекцията на В. Н. Перец, първата половина на XVI в., съдържа 346 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция. Сега ръкописът е в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград (колекция В. Н. Перец № 34).

Л. 173—174: В тwи же дн҃ь прпбнаго wц҃а нашего мефедіа еппа моравскa.

Прпбнын wц҃ь нашь мефедін. бѣ w҃ града селѳньскаго. w҃ сановнтa и богатоу родителю роже҃ w҃ wц҃а ава и мтр҃е мр҃іа.

16. Пролог за март — август от XVI в., съдържащ 453 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция, от колекцията на В. Н. Перец. Сега ръкописът е в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград (колекция В. Н. Перец № 32).

Л. 192—193: В тон҃ дн҃ь памa҃ препбнаго w҃ нашего мефодіа еппа моравьскаго.

Прпбнын wц҃ь нашь мефодін бѣ w҃ града селѳнскаго. w҃ сановнтоу и богатѳ родителю рож сa҃. wц҃а ава и матери мр҃іа.

17. Пролог за март — юни от втората половина на XVI в., съдържащ 387 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция, от колекцията на В. Н. Перец. Сега ръкописът е в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград (колекция В. Н. Перец № 66).

Л. 244б—245б: В тон҃ дн҃ь памa҃ прпбнаго wц҃а наше҃ мефеa҃, еппа҃ мораскаго.

Прпбнын w҃ц҃ь нш҃ь мефедін бѣ w҃ града селѧньска w҃ оц҃а ава и мтр҃е мр҃іа. бѣ из онѧстн оуноша мр҃ъ.

18. Пролог за март — май от 1590 г., съдържащ 437 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция. Намерен е в областта на р. Северна Двина след Втората световна война. Сега е в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград (Северодвинское собрание № 120). Ръкописът е добре запазен.

Л. 194—195: В тон҃ дн҃ь прпбна҃ w҃ц҃а нашего. мѣфодіа. еппа моравьскаго.

Прпбнын wц҃ь нш҃ь мефодін. бѣ w҃ града селѳньскаго. w҃ сановнта и богата родителa҃. родн сa҃ w҃ц҃а ава. и матери мр҃іа. из оуности мѳдро бѣсѣдвю. крѣпокъ тѣлемъ.

19. Пролог за март — юни от XVI в., 233 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция, от сбирката на Ф. Толстой, Вж. Калайдович, К.

и П. Строев, Обстоятельное описание славяно-русских рукописей, хранящихся в Москве в библиотеке графа Феодора Андреевича Толстого. М., 1825, отдел I, с. 49, № 99. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград, под сигнатура: F. I. 292.

Л. 170—171: В тон҃ дн҃ь памѧҭ пр҃пбнаго ѡц҃а нашег҃ меѳодьꙗ е҃ппа моравьскаго.

Пр҃пбнын ѡц҃ь нашь мефедни бѣ ѡҭ града селоуньскаго ѡҭ сановнтоу и бѧҭоу родителю роже сѧ. ѡц҃а лва и мт҃рь мр҃ыа. бѣ же изъ оуностн оуноша мдрь бесѣдоую.

20. Пролог за март — август от XVI в., съдържащ 503 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция. Ръкописът е намерен след Втората световна война в Карелия, а сега се намира в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград (Карельское собрание № 219).

Л. 208—209: В тон же дн҃ь памѧҭ пр҃пбнаго ѡц҃а нш҃го мефодіа е҃пкпа моравскаго.

Пр҃пбнын ѡц҃ь нш҃ь мефодіи бѣ ѡҭ града селѧньскаго ѡҭ сановнтѧ и богатѧ рѡдителю рѡжь сѧ, ѡц҃а лва и мт҃ре мріа. бѣ же изъ ѧностн оуноша мѧдръ.

21. Пролог за март — август от XVI в., съдържащ 528 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция. Ръкописът е намерен след Втората световна война в областта на Усть-Цильма; сега е в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград (Усть-Цилемское собрание № 147).

Л. 176—177: Въ тон҃ дн҃ь памѧть пр҃пбнаго ѡц҃а нше҃ мефѡдна е҃пкпа моравьскаго.

Пр҃пбнын ѡц҃ь нш҃ь мефедіи бѣ ѡҭ града селѧньскаго ѡҭ сановнтѧ и бг҃атѧ родителю ро҃ сѧ. ѡц҃а лва и мт҃рн мріа.

22. Пролог за март — май от XVI в., съдържащ 410 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция, от сбирката на Павел Петрович Вяземски (1820—1888). Вж. Описание рукописей князя Павла Петровича Вяземского, 1902, с. 134. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград, под сигнатура: Вяз. F. 134.

Л. 326б—327: Въ тон же дн҃ь памѧҭ пр҃пбнаго ѡц҃а нашего. мефодна. е҃пкпа моравьскаго.

Пр҃пбнын ѡц҃ь нашь мефодне бѣ ѡҭ града селѧньскаго. ѡҭ сановнтѧ и богатѧ родителю рожь сѧ. ѡц҃а лва и мт҃ре мрна. бѣ же изо ѧностн ѧноша мѧдръ бесѣдою.

23. Пролог за март — август от XVI в., съдържащ 268 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция, от сбирката на А. А. Титов (1845—1911). Вж. Описание славяно-русских рукописей А. А. Титова, III. М., 1902, с. 75. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград, под сигнатура: Тит. 2130.

Л. 106б—107: В тъ҃ дн҃ь памѧҭ пр҃пбнаго ѡц҃а нш҃го мефодіа е҃ппа моравьска.

Прпбнын оц҃ь нш҃ь мефодии бѣ ѡ҃ града селѧньска ѡ҃ сановнтѣ и бр҃тѣ родителю роже с҃а. ѡ҃ ѻц҃а лва и мт҃рн же мр҃іа. ѡ҃ оуностн мд҃ръ бесѣдою. и крѣпокъ тѣломь.

24. Пролог за март — август от XVI в., съдържащ 370 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция, от сбирката на А. А. Титов. Вж. Описание славяно-русских рукописей А. А. Титова, III. М., 1902, с. 75. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград, под сигнатура: Тит. 1219. Ръкописът е купен през 1888 г. за 40 рубли в Нижни-Новгород (сега Горки) от П. Просфирин.

Л. 136—136б: Въ тъ҃ дн҃ь памать прпбнаго ѡц҃а нашего мефедна єппа моравьскаго.

Прпбнын ѡц҃ь нашь мефеден. бѣ ѡ҃ града селоуньскаго. ѡ҃ сановнтоу и братоу родителю роже с҃а. ѡц҃а лва и мт҃ре мр҃іа. бѣ же нзо вностн оуноша моудръ бесѣдою. крѣпокъ тѣломь. . .

25. Пролог за март — август от XVI в., съдържащ 345 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция, от сбирката на А. А. Титов. Ръкописът е купен на 20 март 1888 г. за 15 рубли в Ростов Ярославски. Вж. Описание славяно-русских рукописей А.А. Титова, III. М., 1902, с. 73—74. Сега е в ГПБ, Ленинград, под сигнатура: Тит. 3216.

Л. 160б—161: Тон҃ дн҃ь памать прпбнаго ѡц҃а нашего мефедіа єппа морьскаго.

Прпбнын ѡц҃ь нашь мефеден бѣ ѡ҃ града селѧньскаго. ѡ҃ сановнтѣ и бг҃тѣ родителю рожь҃ . ѡ҃ ѻц҃а лва и мт҃рн мр҃ін. бѣ же нзо оуностн мѧдръ бесѣдою крѣпокъ тѣло҃ .

26. Пролог за март — август от XVI в., съдържащ 375 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция, от сбирката на А. А. Титов. Вж. Описание славяно-русских рукописей А. А. Титова, III. М., 1902, с. 77—78. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград, под сигнатура: Тит. 753.

Л. 167—168: В тон҃ дн҃ь памѧ҃ прпбнаго ѡц҃а наше҃ мефедна єппа моравьскаго.

Прпбнын ѡц҃ь нашь мефѡдии бѣ ѡ҃ града солуньскаго ѡ҃ сановнтѣ и богатѣ родителю роже с҃а. ѡц҃а лва и мт҃ре мр҃іа. бѣ же нзо оуностн оуноша мѧдръ бесѣдою.

27. Пролог за март — май от XVI—XVII в., съдържащ 168 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция, от сбирката на А. А. Титов. Вж. Описание славяно-русских рукописей А. А. Титова, III. М., 1902, с. 80. Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград, под сигнатура: Тит. № 142.

Л. В тон҃ дн҃ь страть с҃тго мученика дмѡскора и памѧ҃ прпбнаго ѡц҃а нше҃ мефедна єппа моравскаго.

Прпбнын ѡц҃ь нш҃ь мефедии бѣ ѡ҃ гра҃ селѧньскаго ѡ҃ сановнтѣ и бг҃атѣ родителю роже с҃а лва и мт҃ре мр҃іа. бѣ же нзо оуностн оуноша моудръ бесѣдою.

28. Пролог за март — декември от XVI—XVII в., съдържащ 998 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция, от сбирката на А. А. Титов. Ръкописът е купен през 1879 г. от Болшаков в Нижни-Новгород (сега Горки). Вж. Описание славяно-русских рукописей А. А. Титова, III. М., 1902, с. 70—71 Сега ръкописът е в ГПБ, Ленинград, под сигнатура: Тит. 17.

Л. 220—221б: В тон҃ дн҃ь памѧ҇т прпбнаго wц҃а нш҃го мелеѧ є҃ппа меравска.

Прпбнын wц҃ь меледен бѣ w҇ града селуньского w҇ сановнтѣ бг҃а роднтелю рд҃ сѧ҇· wц҃а лва. и мт҃рн мр҃іа. бѣ нз оуностн оуноша крѣпокъ тѣло҆҇.

29. Пролог за март — август от XVI—XVII в., съдържащ 380 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция; намерен е в Каргопол. Сега ръкописът е в Ръкописния отдел на Академията на науките в Ленинград под сигнатура: 33. 16. 7. Вж. Сведения и о рукописях, печатных изданиях и других предметах, поступивших в Рукописное отделение библиотеки Академии наук, 1904 год. СПб., 1907, с. 94—95.

Л. 169—170: В тон҃ дн҃ь прпбнаго нш҃его мефодіѧ є҃пкпа моравьскаго.

Прпбнын wц҃ь нш҃ь мефедін бѣ w҇ селвньскаго града· w҇ сановнтѣ и богатѣ роднтелю родн сѧ҇. wц҃а лва. и мт҃рн мар҃ін. бѣ же оуностн оубо мѣдръ бесѣдою. крѣпокъ тѣломь.

30. Пролог за мартенското полугодие от XVI—XVII в., съдържащ 367 л. 1°, хартия, полуустав в две колони, руска редакция, по-рано собственост на Соловецкия манастир. Тук има много слова от патерика. Вж. Описание рукописей Соловецкого монастыря, находящихся в библиотеке Казанской духовной академии, II. Казань 1885, с. 211—212, № 705. През 1928 г. ръкописите от Казанската духовна академия биват пренесени в ГПБ, Ленинград, където и сега се намират. Въпросният ръкопис е под сигнатура: Солов. № 705.

Л. 171—172: В тон҃ дн҃ь прпбнаго wц҃а нш҃го мефѳ҇ѧ є҃ппа моравьскаго.

Прпбнын w҇ нашь мефодне бѣ w҇ града селускаго. w҇ сановнтѣ и богатѣ ротелю рожен сѧ҇. wц҃а лва и мтн҃ мар҃ін.

31. Пролог за март — август от XVII в., съдържащ 267 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция, от сбирката на А. А. Титов. Вж. Описание славяно-русских рукописей А. А. Титова, III. М., 1902, с. 76—77. Ръкописът е купен през 1891 г. в Ростов Ярославски. Сега се намира в ГПБ, Ленинград под сигнатура: Тит. 3857.

Л. 118—118б: Въ тъ҃ дн҃ь памѧ҇т прпбнаго оц҃а нашего нефедніа є҃ппа моравскаго.

Прпбнын wц҃ь нашь мефедні бѣ оубо w҇ града селоуньска҆ w҇ сановнтоу роднтелю рж҃ сѧ҇ w҇ оца лва. и мтѣмь мрыа. бѣ же нзъ оуностн оуноша моудръ бесѣдою.

32. Пролог за март — май от XVII в., съдържащ 260 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция, от Архангелското книгохранилище. Вж. Викторов, А. Описание рукописных собраний в книгохранилищах Северной России. СПб., 1890, с. 86. Сега ръкописът е в Ръкописния отдел на Академията на науките в Ленинград под сигнатура: Арх. Д. 263.

Л. 189—190: В тон҃ дн҃ь пр҃пбнаго wц҃а нашего меѳодіа, е҃ппа таврономмѣнскаго.

Пр҃пбнын wц҃ь нашь меѳодіи бѣ оубо ѡ҃ града солньскаго, и ѡ҃ богатѣ рwдителю рw҃ сѫ. wц҃а лва и мт҃рн маріа. бѣ же ѡ҃ юности юноша мѣдръ бѣсѣдою.

33. Пролог за март — май от XVII в., съдържащ 215 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция. Ръкописът е намерен след Втората световна война в областта на р. Пинега и сега е в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград (Пинежкое собрание № 54). Намира се в много лошо състояние.

Л. 165—166: В тон же дн҃ь памать пр҃пбнаго ѡ҃ц҃а нашего меѳодіа е҃пкпа моравскаго оучтла рѣскаго.

Пр҃пбнын wц҃ь нашь меѳодіи бѣ ѡ҃ града селѣньскаго ѡ҃ сановнтѣ и богатѣ родителю роженъ, wц҃а лва и матере маріа. бѣ же ѡ҃ юности юноша мѣдръ сѣло бесѣдою книжною.

34. Пролог за мартенското полугодие от XVIII в., съдържащ 454 л. 1°, хартия, полуустав, руска редакция; сега е в Литературния музей при Пушкинския дом в Ленинград (Оп. 23, № 288).

Л. 354б—355б: В тон же дн҃ь памать преподобнаго оц҃а нашего меѳодіа е҃пкпа моравскаго, оучителя русскагѡ.

Пр҃пбнын оц҃ь нашь меѳодіи бѣ ѡ҃ града солуньскагѡ. ѡ҃ сановнтѣ и богатѣ родителю роженъ.

По-долу обнародвам Методиевото проложно житие по Прилуцкия препис от края на XIV в. по следните съображения: 1) това е един от най-старите преписи; 2) досега този препис не е обнародван; 3) в този препис не се среща името на град Каон, Катаон и т. н . . . А. Лавров пише: „Очень важно, что нет прибавки: въ градѣ Каонѣ, что является несомненным преимуществом Прилуцкого пролога.“ Вж. Материалы, с. XXXIV. Запазват се езиковите и палеографските особености на оригинала. Разночетенията са по преписи, намиращи се също в Ленинград.

Л. 104: Въ тъ҃ дн҃ь памѧ҃ пр҃пбнаго оц҃а наше҃ мофодиа е҃ппа[1] моравьска[1] оучтла[2] руськго[2].

Пр҃пбнъын оц҃ь нашь мофодии. бѣ ѡ҃ града селунѣскаго. ѡ҃[3] сановнтꙋ и бат҃ꙋ родителю[3]. рожень оц҃а[4] лва и мт҃рн мр҃ьн.[5] бъıь[6] же ѡ҃ оуностн оуноша мꙋдръ бесѣдою. и крѣпокъ тѣломь[6]. тѣмь и знаемъ бѣ ц҃рмь. имѣıаше[7] его ц҃рь всегда предъ собою. егда

Л. 104. В същия ден памет[та] на преподобния наш отец Методий, епископ моравски и учител руски.

Преподобният наш отец Методий бе от град Солун. Роди се от знатни и богати родители. Роден е от баща Лъв и майка Мария. От младини младежът беше мъдър в словото и силен телом; и с това беше познат на царя. Царят го имаше винаги пред

же бы лѣ. ВІ. постави его кназемь словѣньнъімъ[8]. і[9] пребы тамо лѣ. І.[9] нзвѣче[10] словѣньскому нзъіку[10]. і словеса буковнаа сложн. сі а съ братомь. помъіслн скоромнпующее жнтье вѣка сего. і долгое грѣшнъі мученье н оумнлн сѧ страхомь бнемь. положн санъ кнѧженьіа предъ цремь[11] н шедъ[12] в манастырь[12] бъі черньць[13]. нѣкогда же црь посла бра его кюрила. да препрнть[14] жндъі і іженнть[15] w земла іхъ. бѧху бо козарн жндовьскоую оуже переѣлн вѣру. кюрилъ же оумолн брата своего мефедьіа. іти собою нако оумѣяше нъзъікъ словѣньскъ. н обндоста же всю страну ту. і вса людн оувѣрнста. жндъі прогнаста[16]. і просаху словѣнь крщньіа. а козарн оучїтела. а морава еппа[17]. а волосн настанника[17]. възвратн же сѧ мефедь[18] ї в костантнн градъ. патрьарх же стн его[18]. еппа посла в моравү[19] і ту многа створн чюдеса. замбрнѧ[20] же родомъ козарнна вѣрою еретнка. нача протнвїтн сѧ мефедью хулѧ вѣру хву[20]. н повелѣ князь[21] бытн сбору. събра сѧ жндовъ съ амбрнемь в. мужь.[22] мефеднї же еднн прнде. онн же хулѧху вѣру хву. мефеднї же нако їзѧтенъ[23] борець. н прречскъімн і аплкъім рѣчьмн. нако воінъ[24] на обѣ руцѣ стрѣлѧіа на жідъі н еретнкн.[25] і препрѣ ѧ мефедьн. і ту створн чюдо велнко. замбрнѧ[26] расе-

себе си. Когато навърши 12 години, постави го княз на славяните. И като прекара там 10 години, изучи славянски език и състави с брата си букви. Като си припомни бързо минаващия живот на този свят и дългото мъчение на грешниците, смири се в страх божий и като предаде княжеското звание пред царя, отиде в манастир и стана монах. Някога царят изпрати брата му Кирила да обори евреите и да ги изгони от земята им. Защото хазарите бяха вече приели еврейската вяра. Кирил склони брата си Методия да отиде с него, тъй като той знаеше славянски език. Обиколиха цялата тази страна и убедиха всички хора, а евреите прогониха. И славяните поискаха кръщение, хазарите учител, моравците епископ, а волоси (sic — К) наставник. След като Методий се завърна в Константинопол, патриархът го посвети за епископ и го прати в Моравия. И тук направи много чудеса. Замбрий, родом хазарин, а по вяра еретик, започна да се противопоставя на Методий, хулейки Христовата вяра. И князът заповяда да се свика събор. И събраха се евреите със Замбрий 2000 мъже, а Методий дойде сам. Те се опълчиха с хули срещу Христовата вяра. Методий като отличен борец с пророчески и апостолски слова, като отличен воин, с двете ръце стреляше срещу евреите и еретиците. И като ги победи Методий, стана голямо чудо: Замбрий се разпръсна, земята

дѣ сѧ. а сѣдѣлава пожре землѧ. а въ прочі̑ възгорѣ сѧ огнь.[26] і тако разбѣгоша сѧ. а кръстѣане радн бѣша. нарекоша оуста[27] хва[27]. пожнвъ же въ старостн добрѣ н преставн сѧ къ бу.

погълна Седислава, а сред останалите пламна огън. И така се разбягаха, а християните се радваха. И нарекоха го „Христови уста." Като дочака дълбока старост, представи се богу.

Разночетения и бележки. 1—1. Обикновено Методий така се титулува в преписите. В Арх. Д. (тук № 32) имаме єппа таврономмѣскаго. -- 2—2. В някои преписи след „епископ моравски" се среща прибавката „руски учител" (Погод. 602, пролог 34.2.2; Пинежкое собрание № 54 и др.), --3—3. В пространното Методиево житие четем: „И по бащина, и по майчина страна той произхождаше не от прост, а от много добър и почтен род" (гл. II). В Кириловото пространно житие имаме: „В град Солун имаше един благороден и богат мъж на име Лъв, който заемаше другарска длъжност под властта на стратег" (гл. II). Краткото житие само съкращава даденото в пространните жития. --3—3. В Тит. 3857 (тук № 31) има думите сановнтоу роднтелю. --4. Понякога думата е придружена с предлог ѡ — ѡ ѻца. (Тит. № 3216; Тит. № 2130; Перец № 66; Перец № 34; № 34.12.3; Погод. № 602 и др.). --5. Името на майката на двамата братя се среща в Кириловото кратко житие, където четем: „Името на баща му е Лъв и на майка му е Мария." Вж. И в а н о в, Йорд. Български старини из Македония. С., 1931, с. 284. Оттук именно името на майката минава и в проложното Методиево житие; в Кириловото проложно житие го няма. --6—6. В Погод. 620 (тук № 7) фразата бы же оуностн оуноша мудрѣ бесѣдою е изпусната; има само крѣпокъ тѣло; В Тит. № 17 (тук № 28) имаме нз ноуностн оуноша крѣпокъ тѣло. В Погод. № 602 имаме бесѣдою книжною; Пинежкое собрание № 54 мѣдрѣ сѣло бесѣдою книжною. Соф. № 1352 (тук № 10) изпуска оуноша. В Похвалата за Кирил и Методий четем: на конн̑ѣ ꙗко Самѣсонъ, Гедеонъ и Нисусъ нннавыгнн̑ъ страшьнъ ꙗвлѧше сѧ. Вж. Кл. О х р и д с к и. Събрани съчинения, I. С., 1970, с. 469. *Гедеон е израилски съдия и герой, който нанася редица победи над враговете* (Съдии, гл. 8, и др.); Иисус Навин (Изход гл. 1 и др.) е приемник на Мойсей, вожд и съдия, който извежда евреите в обетованата земя (кн. Иисус Навин); Самсон е израилски съдия и герой, притежаващ огромна физическа сила, с която нанасял съкрушителни победи над филистимците (Съдии, гл. 14 и др.). Сравнението на Методий с вехтозаветните герои внушава мисълта, че наистина по външен вид той е правел силно впечатление, бил е внушителен. --7—7. Тези думи липсват в Погод. № 602 (тук № 6). --8—8. В други документи не се сочи възрастта на Методий, когато е станал управител на княжеството. В проложното житие се сочат 12 години. Дали това отговаря на историческата истина, трудно е да се разбере. В Похвалата за Кирил и Методий четем: Мефодни нз млада жнтнннскына санъı начатъ прнннматн. Вж. Кл. О х р и д с к и. Събрани съчинения, I. С., 1970, с. 469. --9—9. В пространното Методиево житие се казва, че Методий прекарал в това княжество „много години", а в Похвалата четем побысть къ невъ мало. Тук се сочат 10 години. Вероятно тази цифра ще да е приблизителна. --10—10. Не ми е известен друг документ, където да се казва, че Методий изучил славянски език по време на пребиваването си като управител на княжеството. Това съобщение влиза в известно противоречие с казаното в ПМЖ: „Защото вие сте солунчани, а всички солунчани говорят чисто славянски" (гл. V). --11—11. В документите не се сочат ясно истинските причини за напускането на княжеството. Думите в пространното житие „и видя много смутове и престъпления" вероятно сочат редица престъпления по онова време във Византия. Знаем, че тогава бива убит и логотет Теоктис. В проложното житие се сочат причини от морално естество. От друга страна, едва ли може да има съмнение, че Методий е бил склонен към монашески живот. --12—12. Така е и в Погод. № 602. Обикновено тук стои н шедъ на ѡлнбьскоую гору. Името на Олимпийската планина се предава в преписите различно: ѧлѳьскѣю горѣ; ѧоумьскѣю горѣ; ѧоупьскѣю горѣ; ѧлнмьскоѣю горѣ; ѧдамъньскѣю горѣ; ѡлѳмъѣъскѣю горѣ; ѧѳмскою горѣ и т. н. Думата е за Олимп в областта Витиния, южно от Бруса, Мала Азия. По онова време тук имало много монаси. Затова после турците я нарекли Кешишдаг (Калугерска планина). Тук е и манастирът Полихрон. На този манастир се гледа като на семеен за двамата братя. Вж. М а л ы ш е в с к и й, Ив. Олимп, на котором жили св. св. Константин и Мефодий. — В: Труды Киевской духовной академии. Киев, 1886, III, 549—586; 1887, I, 265—297.

-- 13. В Методиевото пространно житие се казва, че като отишъл в манастир, облякъл „черни дрехи" (облѣче сѧ въ чьрньı ризы); в Похвалата за Кирил и Методий имаме постриже сѧ въ чьрньı ризы. Всичко това, както и черпець, означава едно и също — става монах. --14. В Тит. № 3216 имаме прозрить жиды. --15. За изпращането на Кирил да обори евреите, като вземе със себе си и брата си Методия, се говори и в пространното Методиево житие (гл. IV). За изгонването на евреите от хазарската земя в пространното житие не се говори. --16—16. Обидоста, оувернста, прогнаста са дв. число 2 л. вместо обидоша, оувѣрниша, прогнаша. --17. В някои преписи вместо волосн стои болгаре наставника (Соф. № 1352; Погод. № 603; Погод. 614; Погод. 615, Погод. 620; Солов. 705; Тит. 753; Тит. 142 и др.). Има няколко преписа, където вместо болгаре стои волосн (Погод. 602; № 34.2.2). --18—18. Оттук проложното житие напуска своя първоизвор (пространното Методиево житие) и минава в сферата на преданията. Тук вместо „Константин град" трябва да стои Рим, а „патриарх" вместо папа. Знае се, че Методий получава епископски сан от Рим, а не от Цариград. Вж. Кл. Охридски. Събрани съчинения, III. С., 1973, с. 208. --19. В редица преписи следва гр. Каонъ (Соф. 1352; Погод. 615; Погод. 614; Погод. 628 и др.). Името на този град се предава в различните преписи твърде различно: Катаонъ, Канаонъ, Кананъ, Канонъ и т. н. Досега науката не е открила такъв град в Моравия, където са действували двамата братя. Изказани са различни предположения, но все още всичко си остава в сферата на догадките. Вж. Бодянский, О. О времени происхождения славянских письмен. М., 1855, 66—67; Воронов, А. Главнейшие источники для истории свсв. Кирилла и Мефодия. Киев, 1877, с. 148 и сл.; Лавров, П. А. Материалы по истории возникновения древнейшей словянской письменности. Л., 1930, с. 127; Теодоров-Балан, А. Кирил и Методи, II. С., 1934, 36—37, 40, 50; П. А. Лавров смята, че тук трябва да бъде Паонъ, Панонъ. Вж. Лавров, П. А. Кирило та Методій в давньо-словяньскому письменстви. Киев, 1928, с. 113. --20. Замбрий (Замврий) — вехтозаветна личност (III Цар., гл. 16, 12—30; IV Цар., гл. 9, ст. 31; I Макав., гл. 2, ст. 26, и др. Замврий върши онова, което е „неугодно пред очите на господа", и постъпва „по-лошо от всички свои предшественици" (III Цар., гл. 16, ст. 25). Замврий прави съзаклятие и убива царя (III Цар., гл. 16, ст. 16). Когато Замврий вижда, че град Тирзце е превзет, влиза във вътрешната стая на царския дом, подпалва постройката и сам загива в пламъците" (III Цар., гл. 16, ст. 18). Замврий е убиец на господаря си (IV Цар., гл. 9, ст. 31); нарушител е на закона (I Мак., гл. 2, ст. 26). Зимри (в Septuaginta Zambpi; в славянската Библия имаме *Замбри*) блудствува с мадиамката Хазва, а мадиамците са тръгнали по пътя на идолослужението (Числа, гл. 25, ст. 15). И всички тези престъпления са извършени с цел Израил да бъде тласнат по пътя на греха (III Цар., гл. 16, ст. 19). В гръцкия текст имаме и формата Ἰαμβρι (I Марк., гл. 9, ст. 36—37). Същата форма срещаме и у ап. Павел: „И както Ианий и Иамврий се противиха на Мойсея, така и тия сега се противят на истината" (II Тимотей, гл. 3, ст. 8). Янис и Ямври са египетски влъхви. Имената им в Мойсеевите книги ги няма, но те са запазени в преданието, откъдето ги взема и ап. Павел. Всички тези имена са синоними и означават престъпници, неверници, нарушители на закона, чародейци и т. н.

От Библията името Замбрий (Замврий) минава и в някои византийски хроники. Така например у Георги Амартол (IX в.) имаме: По Васанѣ [чети Вааси— К.]же цр҃твова Нла, сн҃ его, и створи зл҃ое пр҃е бмь и оубиенъ бы҃ Замбрiемь. По Нлѣ же цр҃твова Замбрiи и створи зл҃ое пр҃е бмь и съжьженъ бы҃ к храмину въвѣгъ, вонми. Вж. Истрин, В. И. Хроника Георгия Амартола в древнем славянском переводе. Т. I. Петроград, 1920, 177—178. В същата хроника, с. 337—338, се разказва за спора между юдеина Замбрий и папа Силвестър. Силвестър побеждава и мнозина от присъствуващите молят за кръщение; мнозина се радват: и бы҃ рдость велика. У Симеон Метафраст четем: изгонить ис церкве и града патрiарха нwваго Iаннiа и Амбрiа. Вж. Симеон Метафраст и Логотет. Описание міра от бытiа. СПб., 1905, с. 100. Думата е за Аний, Анис, Янис (патриарх Йоан VII Граматик) и за вехтозаветния вълшебник Замбрий. В гръцкия текст у Амартол имената им са: Ἰαννῆς καὶ Ζαμβρῆς. Вж. Patr. graec., 109, 859. Всичко това показва, че името Замбрий като синоним на вълшебник, чародей, магесник, неверник и т. н. е било широко популярно през средновековието. Дали в дадения случай името Замбрий е употребено като нарицателно, или наистина този хазарин се е наричал така, не може да се отгатне. От Библията името минава и в Кириловата служба: Копнемъ словесъ твонхъ ꙗко Замбри пронъзнлъ есн маднамстѣн ересн. Вж. Иванов, Йорд. Български старини из Македония. С., 1931, с. 298. В същата служба по Скопския миней е Забрало (с. 192). Оттук то минава и в проложните жития. А. Воронов смята, че зад спора между Кирил и Замбрий се оглежда спорът между Кирил и патриарх

Йоан VII Граматик, наричан и Анис, Янис. Вж. Воронов, А. Главнейшие источники, с. 148 и сл. --21. В някои преписи следва кнѧзь моравьскын (№ 33.12.3; 33.16.7) --22. Тази цифра не се среща в пространните жития. --23—23. В Методиевата служба имаме хравєръ воѣцъ. Вж. Иванов, Йорд. Български старини . . ., с. 304. --24. В Тит. 3216 липсва конъ. --25. В някои преписи следва не погрѣшаѧ (№ 33.12.3; 33.16.7; Погод. 615; Погод. 628 и др.). --26—26. В основата на този пасаж лежи казаното в Числа, гл. 16, за Корей, Датан и Авирон (Авиран), които правят заговор срещу Мойсей и Аарон. Към този заговор се присъединяват и 250 души от Израилевите синове. Затова Датан и Авирон биват погълнати от земята заедно с имуществото и семействата им. Такава е участта и на Корей (Числа, гл. 16, ст. 31; гл. 26, ст. 10) с изключение на синовете му. В кадилниците на 250-те разбунтували се пламва огън и те изгарят (Числа, гл. 26, ст. 10). Кореевите синове, които не вземат участие в заговора, биват пощадени от бога (Числа, гл. 26, ст. 11). Всичко това потвърждава волята божия за Мойсей като богоизбран мъж и първосвещенството на Аарон. В проложното житие чрез наказанието на Замбрий и Седислав се потвърждава богоизбраността на Методий. --27—27. В основата на този пасаж лежи фразата в книгата на пророк Йеремия, гл. 15, ст. 19, където бог обещава на пророка да бъде наречен „моите уста", т. е. божи уста, ако се обърне към него и стане божи последовател, божи проповедник. В пространното Климентово житие Методий „се наричал божия уста" заради това, че проповядвал божията правда, защото привличал последователи на Христа. Вж. Милев, Ал. Гръцките жития на Климент Охридски. С., 1966, с. 91. В проложното Методиево житие Методий е наречен „Христови уста," защото проповядва Христовата вяра, Христовата правда.